

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
EFFECTUADA AL PASSEIG DE CIRCUMVAL·LACIÓ, 2-42 I
15-25 (BARCELONA, EL BARCELONÈS)

Codi MUHBA: 015/09

Data intervenció i Núm. Expedient DGPC:

10 de febrer-21 de març de 2009: R/N 470 K121

4-29 de maig de 2009: R/N 470 K121

**18 de juny - 17 de juliol de 2009: R/N 470 K121 N-B-2009/2-
3692**

François Virebayre

Mataró, Setembre 2009

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA	3
2. INTRODUCCIÓ	4
3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC.....	5
4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS	7
5. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS.....	10
6. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ.....	12
7. METODOLOGIA	13
8. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES.....	14
9. CONCLUSIONS	16
10. BIBLIOGRAFIA.....	18
11. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC.....	20
12. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA	22
Documentació fotogràfica.....	22
Documentació planimètrica	30

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Passeig de Circumval·lació, 2-42; 15-25.
UBICACIÓ	Barri de La Ribera, Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (p ICC/UB)	X: 432208,37 Y: 4581987,19 Z: 6,5 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control arqueològic
DATES D'INTERVENCIÓ	10 Febrer - 17 Juliol de 2009
PROMOTOR	CLABSA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: François Virebayre

2. INTRODUCCIÓ

Amb motiu de les obres de reforç de la xarxa elèctrica, previstes per la companyia **CLABSA**, i portades a terme per l'empresa **EXCOVER** al Passeig de Circumval·lació de Barcelona, i donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic i d'alt valor històric es va prendre la decisió d'efectuar una intervenció arqueològica preventiva simultàniament a la realització de les obres. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa **ATICS S.L.**, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga François Virebayre, amb la supervisió del **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona**, amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

Aquesta actuació urbanística, que preveia la realització d'una rasa de canalització de 200 metres per tal d'efectuar la instal·lació d'unes clavegueres situades a 6 metres de profunditat.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

La comarca del Barcelonès, comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut com a Collserola i delimitat pels rius Llobregat i Besòs. Des del punt de vista morfològic, doncs, s'aprecien dues grans unitats, Collserola i el Pla.

A la Serra de Collserola hi trobem una formació de *horst* compostat per materials granítics i esquistosos, limitat al Nord pel Vallès (Sector central de la Depressió Pre-litoral), a Llevant pel Turó de Roquetes (Besòs), al Sud pel Turó de Valldaura i a l'Oest pel Llobregat.

En quant al Pla, es troba obert al mar i limitat per la Serralada Litoral (composta de licorelles silurianes assentades en un basament granític) i a migjorn per la falla que segueix ran de mar des del Garraf i el Turó de Montjuïc fins al Turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada en el moment de la fractura del Massís Catalano-balear, dibuixà el que a grans trets havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic, sedimentaren dipòsits marins dels qual són testimonis una sèrie de petits i suaus turons (dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota). La falla es fa visible al Pla ja que si des de Collserola els dipòsits baixen d'una manera continuada, suau i regular, al punt de contacte entre Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura amb la presència d'un salt o esglaó d'uns 20 metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana, els carrers d'Estruc, de les Moles o de Jovellanos). De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de licorella ni de granit, sinó que ens trobem un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols, però com que la costa ha anat avançant, molts d'aquests ja no existeixen en l'actualitat tot i que molts

d'ells han continuat vius en els topònims de la ciutat (Banyols a la marina de Provençals, la Llavineria a Portal Nou, la Llacuna i la Llanera al Llobregat o l'estany del Cagalell al Port).

Referent al terme municipal de Barcelona, que és el que ens ocupa en aquest cas, arriba a una extensió de 1.754.900 ha i s'estén a la costa mediterrània en una plana de 5 Km d'amplada limitada al NW per la Serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs.

La seva funció de capital sempre ha estat afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya Central (el Llobregat i l'eix Besòs – Congost – Ter).

Com hem esmentat abans, ens trobem davant d'un territori format a causa de l'acumulació de sediments provinents de les rieres, torrents i deltes dels rius propers a la ciutat així com de sediments marins (és reconegut que en els darrers segles, Barcelona ha guanyat terreny al mar).

En aquesta plana, quasi completament urbanitzada avui, es destaquen unes zones clarament diversificades:

- El nucli antic, que correspon a la primitiva ciutat romana, damunt el Mont Tàber (15 m), proper a la mar, dominat al Sud pel gran promontori de Montjuïc (173 m), i que amb els seus ravals més pròxims fou tot Barcelona fins a mitjans del segle XIX. És en aquesta zona on es localitza la rasa motiu de la intervenció arqueològica preventiva.
- Una sèrie de petits nuclis de poblament més densos, antics pobles forans creats a l'entorn de la ciutat.
- I una àmplia zona quadriculada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX (l'Eixample del Pla Cerdà), quan caigueren les muralles, que representà la unió entre la Barcelona Vella i els municipis del Pla. Aquests van ser annexionats a la ciutat a finals del segle XIX, i van permetre alhora el creixement demogràfic i urbanístic modern, ultrapassat els darrers decennis per un creixement sovint caòtic i incontrolat que ha arribat, amb caràcter marcadament suburbial, als racons més extrems de la plana i ha amenaçat tota la muntanya.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS

El sector del barri de la Ribera estava ocupat per maresmes i rieres com la de Merdança o la riera de Sant Joan que transcorria a prop de l'actual Via Laietana i anava a desembocar al costat de l'església de Santa Maria del Mar. En època antiga el poblament hauria estat força dispers ja que es trobava fora del recinte emmurallat de la *Colonia Julia Augusta Faventia Paterna Barcino*. Per aquest motiu, s'hi va assentar la necròpolis que s'hauria expandit entre l'actual plaça de l'Àngel i l'església de Santa Maria del Mar. L'ocupació romana de la zona es té documentada des d'època baix-imperial i se sap que va perdurar fins a època alt-medieval.

Ben aviat, La Ribera va esdevenir el barri marítim de la ciutat, amb un important pes en la vida social i econòmica de Barcelona. Al final del segle X i inici del segle XI es va començar a poblar la zona que quedava fora de les muralles. En aquest moment es formen els nous nuclis de població anomenats burgs o viles noves. La Vilanova de la Mar abraçava l'entorn de l'església de Santa Maria de les Arenes, més tard coneguda amb el nom de Santa Maria del Mar.

La documentació ens parla de la formació de la Vilanova de la Mar entorn al Rec, fet construir pel Comte Miró l'any 960 i anomenat, a partir d'aleshores, Rec Comtal. El seu origen prové d'una conducció d'aigua que emanava del riu Besós i una de les seves funcions bàsiques hauria estat la provisió d'aigua als diversos molins situats al llarg del seu traçat. Poc a poc, al seu voltant es va anar desenvolupant una àrea d'horta molt fèrtil i ben aprofitada, que anà creixent i s'anà ocupant de forma sistemàtica al llarg del segle XI. Entre els segles XII i XIII aquest nucli va ser habitat per obradors i artesans, vinculats als oficis relacionats amb el mar, i de nobles i burgesos que es van assentar als voltants del carrer Montcada.

Al segle XIII es va construir una nova fortificació que englobava els nous burgs però, no és fins el segle XIV que s'hi va incloure la Vilanova de la Mar. Al final del segle XIII aquesta zona experimentà un progressiu creixement urbanístic encapçalat pels ordes eclesiàstics atrets pels grans espais sense ocupar. Tota aquesta activitat configurarà una unitat administrativa anomenada Quarter de Mar.

És en aquest moment que l'estructura del Rec va adquirir més importància. Un dels ordes religiosos que es van situar en aquesta zona va ser el de Santa Clara, quan Jaume I, l'any 1237, els concedí els terrenys. Aquest convent quedà fora de les fortificacions de la ciutat fins que l'any 1358 es construï el tram entre Santa Clara i el Portal Nou.

De tota manera, l'ampliació de la muralla construïda per Jaume I, va deixar al descobert la façana litoral, tram que no es va fortificar fins el 1454. L'any 1438, es va concedir a la ciutat el privilegi reial per iniciar la construcció d'un port, cosa que va propiciar la ràpida erosió de la part baixa de la muralla, que va acabar desfermant-se al cap de poc temps. No va ser fins el segle següent, quan l'emperador Carles V va ordenar refer la muralla del front marítim, anomenada la Muralla de Mar. Les obres van començar el 1527 i la fortificació va adquirir l'aspecte d'un ampli passeig elevat sobre d'un terraplè.

Entre els segles XV-XVII el barri continuà creixent mantenint el caràcter comercial i marítim fins que l'any 1714, després de la Guerra de Successió, s'experimentà un gran canvi: el barri de la Ribera va ser destruït per ordre directe de Felip V, amb l'objectiu d'edificar una esplanada al davant del recinte fortificat de la Ciutadella. La construcció d'aquesta gran fortalesa i l'establiment d'un territori de seguretat al seu voltant, van posar fi a una part important del barri, en concret la zona situada a ponent de l'església de Santa Maria del Mar. L'enderroc es va dur a terme entre el 1715 i 1718 i va provocar un seguit de canvis, tant de població com urbanístics, com per exemple, l'aglomeració de la població en la resta del barri i el desviament del Rec Comtal, que entre el 1717 i 1719 va passar a situar-se en l'actual carrer del Rec. La construcció de la fortalesa militar borbònica va incloure també el reforç i l'eixamplament de la Muralla de Mar. Aleshores, les grans famílies de mercaders es van anar instal·lant a l'entorn del carrer Ample que, ben aviat, es va convertir en l'artèria principal del barri marítim de la ciutat.

Entre el 1878 i 1881 es va enderrocar la Muralla de Mar, i en el seu lloc es va obrir una gran avinguda, el Passeig Colón. El recinte murari havia esdevingut un problema higiènic que impossibilitava el creixement de la ciutat davant de l'augment del nombre d'habitants que hi residien. La població de Barcelona al segon quart del segle XIX va experimentar un creixement demogràfic molt important, en estreta relació al procés d'industrialització, sobretot del sector tèxtil.

Un cop destruïda la muralla es van presentar a concurs un seguit de projectes urbanístics per crear el que més tard s'anomenarà l'Eixample. Amb la construcció de l'Eixample, ideat per Ildefons Cerdà, la burgesia industrial va abandonar el front marítim i es va instal·lar a la part alta de la ciutat.

Durant la Revolució de Setembre el general català Joan Prim va decretar la donació de la Ciutadella a la ciutat, per ser definitivament destruïda entre els anys 1868 i 1888. Un cop construït el parc, l'any 1988 s'hi va dur a terme l'Exposició Universal. Entre el 1873 i el 1876 es va aixecar el Mercat del Born i, al seu voltant, un seguit de locals dedicats a l'emmagatzematge i venda de productes alimentaris. Amb l'Exposició Internacional de Barcelona de l'any 1929 es van inaugurar un seguit d'edificis d'entre els quals es destaca l'Estació de França. Aquesta nova estació es va ubicar en els terrenys ocupats per l'antiga estació de Mataró, que tenia la façana principal al Passeig de la Duana i estava situada aproximadament on ara hi ha l'ala sud de l'actual estació de França.

5. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

A la zona on s'ha efectuat l'actual intervenció, nou col·lector d'aigües, es tenen prou indicis per preveure-hi l'existència de vestigis antics conservats en el subsòl, sobretot si tenim en compte els resultats positius d'altres excavacions molt properes les quals han donat a conèixer restes que cronològicament abasten des d'època romana a època moderna. L'excavació de la Plaça Comercial de l'any 1991¹, realitzada en motiu de la construcció d'un aparcament subterrani, va aportar noves dades corresponents a la necròpolis baix-imperial i alt-medieval situada al nord-est de la ciutat romana de *Barcino*, en la seva àrea suburbana, molt a prop de l'actual carrer de la Ribera.

L'excavació més important duta a terme en aquesta zona és la del Mercat del Born², on s'han identificat les ruïnes corresponents a una part de l'antic barri de La Ribera. Les excavacions han posat al descobert la trama urbana, en la qual té un lloc destacat el Rec Comtal. S'hi han trobat palauets gòtics, petites cases de pescadors, tallers d'artesans i d'altres habitatges, que daten des dels orígens medievals del barri (S. XIV), fins a la seva destrucció el 1716 per construir-hi la Ciutadella. El conjunt presenta un excel·lent estat de conservació, fruit del seu enderroc intencionat i el seu terraplenament immediat per convertir els terrenys en una esplanada militar davant de la Ciutadella. Aquesta esplanada es va mantenir inalterada fins a la construcció del Mercat del Born entre 1873 i 1877.

Entre els anys 1994 i 1998 ja es van dur a terme diversos sondeigs arqueològics³, tant a l'interior del mercat com als carrers circumdants. En aquests sondejos es van descobrir restes constructives de l'antic barri de la Ribera, molt similars a les descobertes en aquesta darrera intervenció arqueològica. Els resultats d'aquestes actuacions han permès situar d'una manera fiable, el barri d'època medieval i moderna.

Cal fer referència a la intervenció preventiva duta a terme al Parc de la Ciutadella⁴, entre l'agost de 2001 i el març de 2002, en la qual van aparèixer alguns murs

---

¹ FARRÉ, R.; SERRÀ, D. 1991.

² Excavació iniciada el novembre de 2001 fins a l'abril de 2002 i dirigida pels arqueòlegs Pere Lluís Artigas i Antoni Fernández.

³ BARRASETAS, E.; HUERTAS, J. 1994; FÀBREGAS, M.; HUERTAS, J. 1998.

⁴ Dirigida per l'arqueòloga Ariadna Travesset.

relacionats amb la fortalesa militar construïda un cop acabada la Guerra de Successió. De tota manera, les rases que s'hi van fer eren molt estretes i poc profundes i, per aquest motiu, algunes de les restes descobertes van ser difícils d'interpretar.

L'any 2003, als solars que actualment estan ocupats pels pàrquings de la Universitat Pompeu Fabra i el de l'Estació de França, es dugué a terme una intervenció arqueològica preventiva per tal de determinar el grau d'afectació que podien tenir les restes arqueològiques conservades, amb la construcció de la Biblioteca.

En aquesta intervenció es van obrir dues grans rases d'uns 7 m d'amplada i 5 de fondària. En elles es van poder documentar diferents estrats de colmatació d'època contemporània i moderna, així com murs pertanyents a edificacions annexes a la mateixa estació i d'altres que es van relacionar amb la fortificació de la Ciutadella. Aquests murs es localitzaren a uns 3 m de fondària respecte el nivell actual.

Per proximitat, aquesta és la intervenció que ens aporta millors dades per tal d'establir la importància del seguiment arqueològic al Passeig de Circumval·lació.

Finalment l'any 2006⁵, l'excavació arqueològica que s'ha dut a terme al voltant de l'antic portal de Sant Daniel de la muralla medieval barcelonina dins al parc de la Ciutadella, ha permès de contemplar l'evolució de les defenses de la ciutat des del segle XIV fins a principis del segle XVIII; evolució defensiva que ha motivat la nostra intervenció.

---

⁵ GEA, M 2008

6. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

En la present memòria es recullen els resultats de la intervenció arqueològica que es desenvolupa al subsòl del Passeig de la Circumval·lació (Ciutat Vella Barcelona). Aquests treballs estarien dintre del projecte d'intervenció arqueològica presentat a la Direcció General del Patrimoni Cultural on es contemplaven els treballs que tenien la finalitat d'exhaurir tots els nivells antròpics conservats.

Amb motiu de les obres d'instal·lació de noves clavegueres situades a 6 metres de profunditat, previstes per la companyia **CLABSA**, i portades a terme per l'empresa **EXCOVER** al Passeig de Circumval·lació de Barcelona. En aquest enclavament està documentat el traçat de la línia de muralla construïda al segle XVI (1535). Aquesta permetia el pas del Rec Comtal (obra altmedieval) a través d'un arc. Aquest tram de muralla també va ser inclosa en els treballs, que a partir de 1717, es feren per a la construcció de la ciutadella borbònica i la refortificació marítima de la ciutat. En aquest punt també es podrien localitzar construccions fora muralla de les quals no se'n tenen dades arqueològiques. Es va prendre la decisió d'efectuar una intervenció arqueològica preventiva, amb el Codi del MUHBA: 015/09, simultàniament a la realització de les obres. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa **ATICS S.L.**, sota la direcció tècnica de l'arqueòloga François Virebayre, amb la supervisió del **Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona**, amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

7. METODOLOGIA

La present intervenció preveia l'obertura de la vorera del carrer mitjançant 1 rasa. Per la realització d'aquesta es va escollir un procediment mecànic, treballant amb una retroexcavadora amb una pala de 30 cm. per tal de buidar la rasa. Per trencar el paviment del carrer actual s'utilitzà un martell pneumàtic. En aquells trams on la presència de serveis ha impossibilitat l'actuació de la màquina s'ha practicat la rasa manualment.

El procediment utilitzat a l'hora de practicar la rasa ha estat el d'obrir tota la rasa 250 m i 90 cm de fondària. Posteriorment es va efectuar el cablejat i es va tapar.

La metodologia arqueològica aplicada ha estat la basada en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (1979) i per A. Carandini (1981). Es tracta de registrar objectivament els elements construïts i estrats que s'identifiquen, realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom "d'Unitat Estratigràfica" (U.E.) que individualitza els uns del altres. Cada U.E es registra en una fitxa on s'indica la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, i la posició física respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic, format per plantes i seccions i la documentació fotogràfica dels treballs realitzats.

8. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

El dia 11 de febrer de 2009 van començar la instal·lació del nou col·lector d'aigües, a partir de la canalització en rasa i instal·lació subterrània de tubs de formigó. Aquesta instal·lació s'ha realitzat a partir d'una única rasa al mig del carril del passeig de Circumval·lació, situat entre el carrer Wellington i el passeig Picasso.

Es va decidir tractar-la com una sola unitat, diferenciant el paviment actual i els estrats inferiors. Per tal de saber per on passaven serveis com el gas natural, altres serveis elèctrics i l'aigua s'efectuaren nombroses cales d'uns 100x40 cm. A partir del resultat d'aquestes es decidí el traçat que havia de seguir la rasa.

Les rases transcorren al voltant de l'estació de França.

Els rebaixos dels subsòl del tram del Passeig portats a terme han permès documentar diverses estructures i un estrats arqueològics. En la present memòria es farà esment de les estructures documentades, les quals han quedat afectades pels treballs de l'obra⁶.

S'han documentat dos murs (**MR01 i MR02**) situats de manera paral·lela amb les característiques següents: Orientació E-O.

MR01: Es tracta d'un mur que porta la direcció est a oest, la part superior del qual va aparèixer a 2 m. respecte el nivell de circulació actual. Té una amplada total d'1 m., i una potencia màxima de 2 m. Presenta la cara vista interior al costat nord-est, una mica atalussada i bastida amb carreus rectangulars molt regulars i ben escairats, amb les juntes ben marcades amb morter de calç. Entremig, està farcit amb pedres mitjanes i algun maó intercalat, tot ben unit amb morter de calç blanc molt endurit. La cara exterior del mur mostra un aspecte poc uniforme, fet amb pedres grans i mitjanes, amb la cara exterior plana i col·locades en filades regulars, amb pedres més petites fent de tascons i algun maó disposat horitzontalment.

MR02: La part superior del mur va aparèixer també a 2 m. per sota el nivell de paviment actual. L'amplada total del mur, és la mateixa que la del mur 01, però

---

⁶ VIREBAYRE, F. 2009.

aquí només té una potencia d'1 m. Presenta la cara vista exterior al costat nord-est, una mica atalussada i bastida amb carreus rectangulars molt regulars i ben escairats, amb les juntes ben marcades amb morter de calç. Entremig, està farcit amb pedres mitjanes i algun maó intercalat, tot ben unit amb morter de calç blanc molt endurit. La cara interior del mur es conserva i també té les mateixes característiques que el Mur 01. És per això que pensem que els dos murs formen part d'una mateixa estructura.

9. CONCLUSIONS

La rasa efectuada per a la instal·lació de noves clavegueres al Passeig de Circumval·lació, projectada per CLABSA i efectuada per l'empresa EXCOVER, ha donat resultats pel que fa a la documentació de restes. Al tram mitjà de la rasa, entre l'estació de França i el carrer Wellington s'han localitzat parcialment dos murs que, segons l'alineació que presenten i la tècnica constructiva utilitzada en el seu bastiment, podem afirmar que es tracta d'una mateixa estructura, de la qual en veiem només dos trams. Ambdós murs quedaren parcialment afectats per a la construcció del nou clavegueram⁷.

Podem identificar les restes descobertes amb el traçat parcialment conservat d'una de les estructures associades al recinte fortificat de la Ciutadella, situada en el sector sud-est de la ciutat i construïda a partir del 1715, un cop acabada la Guerra de Successió. Tenint en compte la morfologia del seu parament i la ubicació i orientació que presenta el mur, creiem que els Murs 1 i 2 corresponen al tancament Nord del passadís que, segons documentació d'època moderna, s'entregava al llenç de muralla de la costa i comunicava la Ciutadella Militar amb la ciutat. Així, aquest mur permetia protegir la línia de costa d'uns eventuais atacs vinguts del Nord.

La planimetria dels segles XVII i XVIII, ens mostra l'existència d'aquest passadís, que, segons els plànols, estaria format per dos murs laterals i una coberta de la qual en desconeixem la forma i les dimensions originals, amb un passadís interior d'uns 6,5 m per on hi podien circular diversos carruatges. En l'actual intervenció s'han pogut identificar els dos murs.

Entre els dos murs podem constatar un farciment compost d'unes argiles marronoses. De moment, no s'ha excavat cap nivell d'ús en relació a l'esmentat passadís, ni tampoc cap estrat associat al seu moment fundacional. Tot i això, es

---

⁷ VIREBAYRE, F. (2009): *Informe d'afectació de les estructures documentades al P/ Circumval·lació, 2-42 i 15-25 de Barcelona*. Codi MUHBA: 015/09. Document inèdit lliurat al Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya.

va identificar un nivell localitzat just per sobre de la part superior de la banquetta del mur que interpretem com el possible farciment interior de la rasa de fonamentació.

Cal assenyalar que la cota d'arrasament de l'estructura defensiva descrita, era molt uniforme la qual cosa fa pensar que l'enderroc es va dur a terme de forma unitària, amb l'objectiu d'alliberar aquest sector de la ciutat de muralles i bastions, en el marc de la remodelació urbanística que experimenta el barri a la segona meitat del segle XIX, quan es construeix el Mercat del Born i el Parc de la Ciutadella.

Durant el seguiment, ens hem trobat alguns contra temps a causa del subsòl del sector.

La UE 4 composta per sorres molt netes va sortir a una cota més alta que el previst per la direcció de l'obra i van ralentir el treball d'excavació. Van haver d'utilitzar dos processos d'excavació que són documentats mes avall (taula estaca i planxes). Aquests sistemes no facilitaven la lectura estratigràfica pel fet que els perfils eren tapats pels mòduls de contenció. Els mòduls utilitzats servien sobretot per a mantenir la rasa oberta i evitar el procés d'enfonsament del carrer a causa del important grau de lliscament de les sorres. Les sorres són el terreny natural del sector i són totalment estèrils a nivell de presència material. Al llarg de la rasa, hem trobats aquestes dues estructures defensives, la resta de la rasa presenta aquestes sorres netes que ens revela l'absència d'estructures i altres nivells d'ús

La intervenció arqueològica derivada de la instal·lació de noves clavegueres al passeig de Circumval·lació ha aportat noves dades per anar configurant la planimetria de la fortificació de la Ciutadella.

10. BIBLIOGRAFIA

BARRASETAS, E.; HUERTAS, J. 1994: *Memòria arqueològica de l'Antic Mercat del Born*. Inèdit.

CARRERAS I CANDI, F. 1909: "La ciutat de Barcelona" *Geografia General de Catalunya, vol. III*. Barcelona.

CIRICI, A. 1985: *Barcelona pam a pam*. Barcelona.

VVAA. 1992: "El Barcelonès, el Baix Llobregat, el Maresme" *Catalunya Romànica, vol. XX*. Barcelona.

VVAA. 1992: "La ciutat consolidada (segles XIV-XV)" *Història de Barcelona, vol. 3*. Barcelona.

VVAA. 1992: "La ciutat a través del temps. Cartografia històrica" *Història de Barcelona, índex*. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. 1972: *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. 1972: "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla" *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.

FÀBREGAS, M.; HUERTAS, J. 1998: *Memòria Arqueològica de l'Antic Mercat del Born*. Inèdit.

FARRÉ, R.; SERRÀ, D. 1991: *Memòria de l'excavació a la Plaça Comercial*. Inèdit.

FLORENSE FERRER, A. 1962: "Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media". *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad, III*. Barcelona.

GARCIA I ESPUCHE, A. 1986: *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Barcelona.

GEA, M. 2008: "El portal de sant Daniel darreres troballes arqueològiques al parc de la cuitadella" *Quaderns d'arqueologia i història de la cuitat de barcelona*

HERNÁNDEZ, J.E.; MORA, G.; POUPLANA, X. 1990: *Arquitectura de Barcelona*. Barcelona.

HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. 2000: "Muralla medieval de Barcelona: darreres intervencions arqueològiques" *Actes del I Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya*. Igualada.

PERELLÓ FERRER, A.M. 1996: “Defensa i fortificació” *L’arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona.

ROS TORNER, 1973: *La Ribera de Barcelona*. Barcelona.

SANPERE I MIQUEL, S. 1890: *La Rodalia de Corbera*, 2 vol. Barcelona.

SANPERE I MIQUEL, S. 1905: *Los terrenos de la Ciutadela*. Barcelona.

SUAU, L.; 2003: Memòria de la Intervenció Arqueològica a l’estació de França (Barcelona). Inèdit

11. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 1
Sector:	Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25	Codi MUHBA: 015/09	Cronologia: s. XX.
DEFINICIÓ :	Nivell d'ús		
DESCRIPCIÓ :	Asfalt del carrer. Cota inicial: 5,60 m.s.n.m.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	2	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 2	
Sector:	Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25	Codi MUHBA: 015/09	Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació			
DESCRIPCIÓ :	Argiles i sorres barrejat amb material constructiu contemporani i deixalles d'entre 2 i 2,50 m. de potència. Cota inicial: 5,50 m.s.n.m. Cota final: 3,50 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	3	Es cobert per	1
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 3	
Sector:	Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25	Codi MUHBA: 015/09	Cronologia: s. XIX.	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació			
DESCRIPCIÓ :	Graves i sorres de color negre. Cota inicial: 3,60 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	4	Es cobert per	2
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a	MR1, MR2	Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE :4	
Sector:	Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25	Codi MUHBA: 015/09	Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÓ :	Nivell natural de sorres,de 1 m i més			
DESCRIPCIÓ :	Sorres molt fines i molt netes de origen natural. Cota inicial: 1, 5 m.s.n.m.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	3
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE :Mur 1	
Sector:	Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25	Codi MUHBA: 015/09	cronologia: s. XVIII.	
DEFINICIÓ :	Estructura, Mur 1			
DESCRIPCIÓ :	Mur construït amb pedres regulars (45cmx25cm) lligades amb un morter de color blanc.(5cm) Les seves mides són de 1m X 2m. Cota inicial m.s.n.m.: 3,50. Cota final: 1,50 m.s.n.m.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a	4	Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	3

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE :Mur 2	
Sector:	Passeig de Circumval·lació, 2-42 i 15-25	Codi MUHBA: 015/09	Cronologia: s. XVIII.	
DEFINICIÓ :	Estructura, Mur 2			
DESCRIPCIÓ :	Mur construït amb pedres regulars (45cmx25cm) lligades amb un morter de color blanc(5cm). Les seves mides són de 1m X 90 cm. Cota inicial m.s.n.m.: 3,50. Cota final: 1,50 m.s.n.m			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a	4	Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	3

12. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

Documentació fotogràfica

Foto núm. 1. Inici dels treballs. Passeig de la Circumval·lació.

Foto núm. 2. Excavació de les cales

Foto núm. 3. Detall d'una cala.

Foto núm. 4. Passeig després d'haver fresat l'asfalt.

Foto núm. 5. Inici de l'obertura de la rasa.

Foto núm. 6. Excavació de la rasa amb retroexcavadora

Foto núm. 7. Estratigrafia present de la rasa.

Foto núm. 8. Estratigrafia present de la rasa amb les sorres naturals.

Foto núm. 9. Un tram de la rasa amb el sistema de planxes.

Foto núm. 10 Màquina clavant les taules estaques

Foto núm. 11. Procés d'excavació amb les taules estaques .

Foto núm. 12. Procés d'excavació amb les taules estaques i les sorres que surten molt netes.

Foto núm. 13. Detall del Mur 1.

Foto núm. 14. Mur 1 detall de la cara interior.

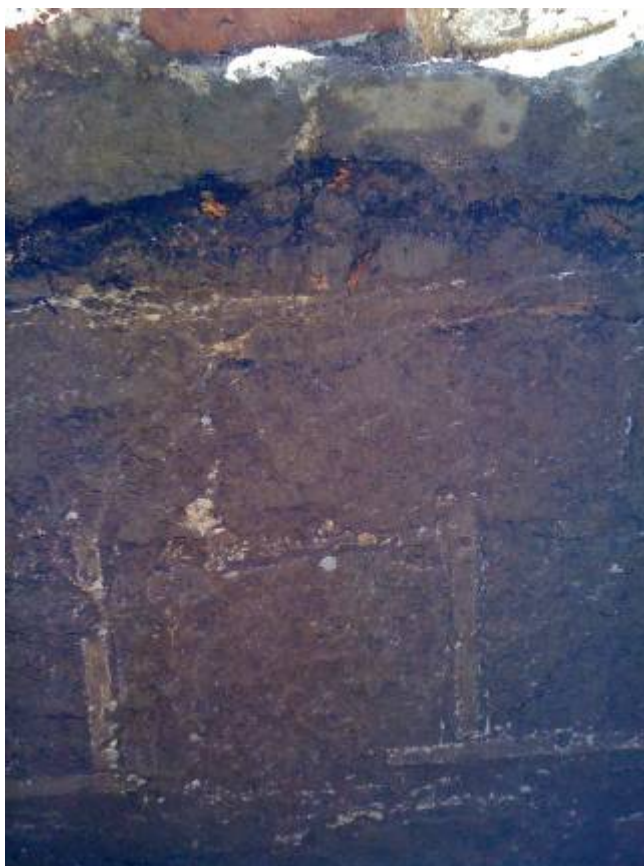

Foto núm. 15. Mur 1 detall de les pedres i de les juntes de ciment de la cara interior.

Foto núm. 16. Mur 2 amb orientació Est-Oest.

Foto núm. 17 Mur 2 detall de la cara exterior.

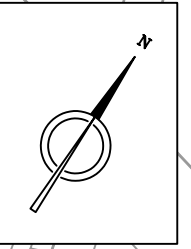
Foto núm. 18 : Detall de la destrucció del mur 1

Foto núm. 19 Mur 2 en fase de destrucció.

Documentació planimètrica

Metro Ciutadella Vila Olímpica

Parc de la Ciutadella

Carrer de Wellington

Passeig de Circumval·lació

MUR 2

MUR 1

les

EXCAVACIÓ:
Intervenció arqueològica al Passeig de la Circumval·lació
(Barcelona). Codi MUHBA: 015/09

ARQUEÒLEG DIRECTOR:
François Virebayre

PLANIMETRIA:
François Virebayre

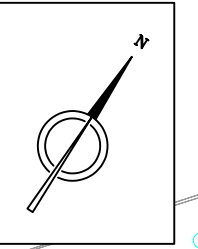
ESCALA NUMÈRICA I GRÀFICA:
1:1000
Original DIN-A3

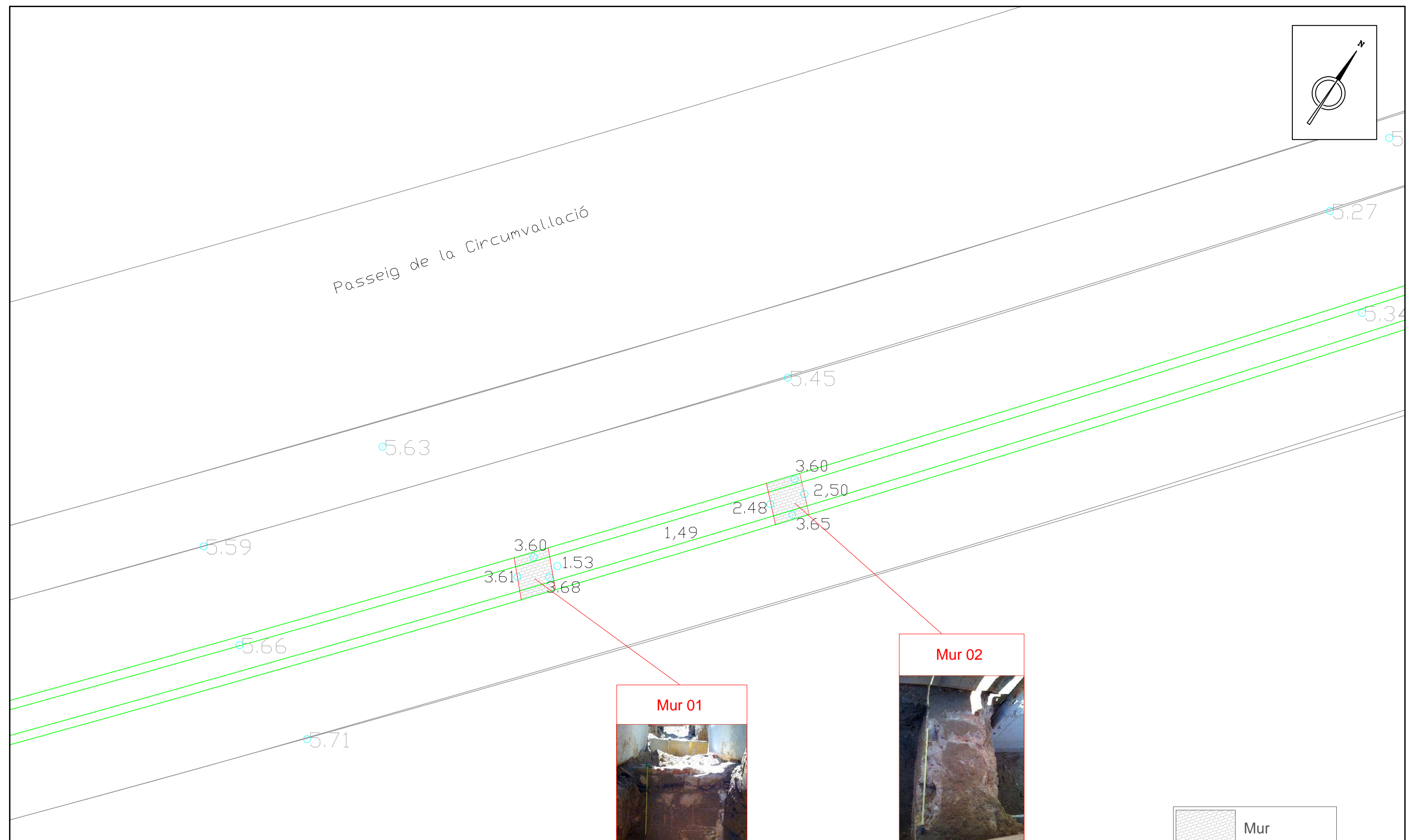
NOM:
Localització dels Murs 1 i 2 situades
al Passeig de la Circumval·lació

DATA:
Maig 2009

FULL:
01

Passeig de la Circumval·lació

	Mur
	Rasa de obra
	Punt de cota